

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN VATAN KAVRAMINA İLİŞKİN ALGILARININ METAFORLAR YOLUYLA BELİRLENMESİ

Arş. Gör. Dr. Hafize ER TÜRKÜRESİN
Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi, hafize.er@dpu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışmanın amacı ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin algılarını metaforlar yoluyla ortaya koymaktır. Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Kütahya ilinde öğrenim gören 227 ortaokul öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma, tarama modelinde nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmaya katılan öğrencilerin vatan kavramına ilişkin sahip oldukları düşünceleri ortaya çıkarmak için açık uçlu bir anket formu hazırlanmış; anket formunda öğrencilerden "vatan.....gibidir; çünkü....." cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Katılımın gönüllük esasına dayandığı araştırmada eksik ve amacına uygun olmayan 30 anket formu değerlendirme dışı bırakılmış ve toplam 197 form geçerli sayılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonunda elde edilen veriler içerik analizine uygun bir şekilde çözümlenmiştir. Elde edilen veriler ışığında öğrencilerden vatan kavramına ilişkin 64 geçerli metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda vatan kavramına ilişkin 2 tema ve 9 kategori elde edilmiştir. Bunlar Maddi, İhtiyaç Bildiren Unsurlar: Barınacak Yer, Toprak Parçası, Topluluk ve Manevi Değer Bildiren Unsurlar: Bağımsızlık, Güç, Kahraman, Koruyan, Değerli, Zenginliktir. Sonuç olarak öğrencilerin vatan kavramına ilişkin algılarının olumlu olduğu, vatan sevgisine yönelik farkındalıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: vatan, ortaokul öğrencisi, metafor.

THE DETERMINATION OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS TOWARDS THE CONCEPT OF HOMELAND THROUGH METAPHORS

ABSTRACT

The purpose of the research is to determine the perceptions of secondary school students related to concept of homeland by interpreting metaphors. This study was conducted with the 227 secondary school students who study in Kütahya in 2016-2017 education term. This research which aims to reveal the metaphors that secondary school students hold related to homeland concept, is conducted by using qualitative research method, the survey model. For gathering data during the research, an open ended survey that aims to reveal the students' thoughts related to concept of homeland, is prepared; in the survey students are asked to complete that sentence "Homeland is like....because" In the research in which the participation is voluntarily, 30 survey which are out of aim or have deficiency are left out of assessment and the research is analyzed with 197 surveys being considered valid. Data's, obtained at the end of the research, are analyzed according to content analysis. According to collected data's, it is made firm that students generate 64 valid metaphors related to homeland. At the end of the study; 2 theme and 12 categories, related to concept of homeland, are finalized. These 2 themes and 9 categories are: Need-reporting Elements: Housing, Piece of Land, Community and Value-reporting Elements: Independence, Strength, Hero, Protecting, Valuable, Wealth. In conclusion, students' perceptions related to homeland concept are positive and they are aware of the importance of the patriotism.

Keywords: homeland, secondary school student, metaphor.

GİRİŞ

Vatan genel olarak bir milletin içinde yaşadığı, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan coğrafi mekândır (Öner, 2008). Selçuk (2012) vatani, bir halkın üzerinde yaşadığı kültürünü oluşturan toprak parçası olarak tanımlarken; Arık (1983) vatani, bireyin çıkarlarına hizmet etmediği durumlarda bile tarihsel bağlardan dolayı canı pahasına savunması gereken topraklar olarak

ifade etmektedir. Genel olarak yapılan tanımlara bakıldığında vatan kavramının sadece bireyin yaşadığı bir mekân olmadığı aynı zamanda toplumu birbirine bağlayan birçok manevi unsuru barındırdığı söylenebilir.

Vatan bilincine sahip bireyleri yetiştirmek ise bu manevi unsurların devamlılığı ile mümkündür. Toplumunu geliştirmek, yeni nesillere var olan kültürü aktarmak ve nesilleri iyi vatandaşlar olarak yetiştirmek bütün politik sistemlerde eğitimin temel hedeflerinden biri olarak kabul edilmektedir (Safran 2008). Birçok ülkenin eğitim programı incelendiğinde temel amaçlardan biri iyi vatandaşlar yetiştirmektir (MEB, 2005). Türkiye'de iyi vatandaşlar yetiştirmek için gerekli olan vatandaşlık eğitimi, Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ve Sosyal Bilgiler öğretim programında açıkça belirtilmektedir. Etkili ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmek amacıyla tasarlanmış Sosyal Bilgiler öğretim programında vatandaşlık eğitimi amaç, bilgi (içerik), öğrenme alanları, değerler ve beceriler olmak üzere birçok farklı boyutta ele alınmış ve verilecek eğitim bu doğrultuda düzenlenmiştir (İnan, 2014; Merey, Karatekin ve Kuş, 2012). Bugün okullarda uygulanan diğer öğretim programlarında da öğrencilere bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde çeşitli ulusal ve evrensel değerleri kazandırmak önemli görülmektedir ve bu değerlerden biri vatanseverlik değeridir (Bayır, Köse ve Deveci, 2016). Ülkemizde vatanseverlik eğitimi, vatanseverlik inşasında önemli yer tutmaktadır. Vatanseverlik eğitimi, Türk Eğitim sisteminin genel amaçları arasında yer almakta ve Sosyal Bilgiler dersinde okutulması gereken değerlerden biri olarak ifade edilmektedir (Waghid, 2009). Vatanseverlik, vatandaşlığın duygusal boyutunu ifade etmektedir ve kişinin ülkesini ilgilendiren konularda aktif katılımını gerektirmektedir (Üstel, 2004). En yaygın anlamıyla vatanseverlik, vatanını sevmek ve vatani için her türlü öz veride bulunma duygusudur (Şarşembiyeva, 2015). Vatanseverlik, bireylerin doğduğu günden beri sahip oldukları doğup büyüdüğü topraklara karşı olan sevgisini ifade etmektedir (Çancı, 2008; Elban, 2015). Vatanseverlik değeri birçok toplumda, küçük yaştan itibaren üzerinde hassasiyetle durulan ve kavratılan bir değerdir (Özkan ve Taşkın, 2014). Bu amaçla Sosyal Bilgiler öğretim programlarında vatanseverlik değeri 4. sınıf ve 7. sınıf düzeylerinde doğrudan verilecek değerler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda vatan kavramı ortaokul düzeyinde öğrencilere giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeyinde verilecek kavramlar arasında bulunmaktadır (Meb, 2005).

Öğrencilere bu kazanımlar verilmeden ve kavramlar öğretilmeden önce onların sahip oldukları algıları ortaya çıkarmak, verilecek eğitim açısından önemli görülmektedir. Bu algının ortaya çıkarılmasında önemli kabul edilen metaforlar öğrencilerin inançlarını, düşünce ve duygularını açığa çıkarmaktadır. Genel olarak metaforlar bir kavramı başka bir kavrama benzeterek açıklama sürecidir. Bu süreçte verilen örnekler bireylerin dünyayı ve kendilerini algılama biçimlerini göstermektedir (Girmen, 2007; Kövecses, 2010). Yıldırım ve Şimşek (2011) metaforları, insanın doğayı ve çevresini anlamasına, anlamsız gibi görünen şeylerin belirli yorumlar yoluyla anlam yüklenmesine olanak sağlayan araçlar olarak ifade etmektedir. Metaforlar, son yıllarda eğitimin farklı alanlarında kullanılmaya başlanmış ve ilgi merkezi haline gelmiştir (Bota, 2009; Çelikten, 2006). Eğitimde özellikle kimi kavramlara ilişkin varsayımları ortaya çıkarmada ve açıklamada metaforlardan yararlanılmaktadır. Ancak vatandaşlık eğitiminde önemli kabul edilen öğrencilerin vatan algısını belirlemeye yönelik sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır (Çiftci ve Dikmenli, 2016; Ersoy ve Öztürk, 2015; Gömleksiz ve Öner, 2016; Özkan ve Taşkın, 2014; Yazıcı ve Yazıcı, 2010).

Bu bağlamda araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin vatan algısını metaforlar yoluyla belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?
- Ortaokul öğrencileri tarafından ortaya konan metaforların ortak özellikleri bakımından toplandığı kategoriler nelerdir?

YÖNTEM

Ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma, olgu bilim deseninde nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Olgu bilim, günlük hayatta karşılaşılan ancak üzerinde çok düşünmediğimiz ya da bilgi sahibi olmadığımız (örneğin; olay, deneyim ya da durum gibi) konuları derinlemesine inceleyen nitel araştırma türü olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Katılımcılar

Nitel araştırmaların doğası gereği ulaşılan sonuçlar ve çalışılan konu duruma özgüdür ve bu nedenle katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmektedir (Creswell, 2005). Amaçlı örnekleme ile fazlaca bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılması mümkündür (Patton, 1997). Araştırmaya katılan öğrencilerin özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

Öğrenim	Kız	Erkek	Toplam
5. Sınıf	34	40	74
6. Sınıf	39	34	73
7. Sınıf	37	22	59
8. Sınıf	13	8	21
Toplam	227		

Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Kütahya ili merkez ilçesinde bulunan bir ortaokulda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenim gören 227 ortaokul öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Tablo 1'e bakıldığında araştırmaya 5. sınıf düzeyinden 74, 6. sınıf düzeyinden 73, 7. sınıf düzeyinden 59 ve 8. sınıf düzeyinden 21 öğrenci olmak üzere toplam 227 öğrencinin katıldığı görülmektedir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında 227 ortaokul öğrencisine ulaşılmış ancak 30 anket formu geçersiz sayılarak analizler 197 anket formu üzerinden yapılmıştır. Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin algılarını belirlemek amacıyla açık uçlu bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ortaokul öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıflar ve cinsiyetleri sorulmuştur. Anket formunun ikinci bölümünde ise öğrencilerden “Vatan.....gibidir; çünkü.....” cümlesini tamamlamaları istenmiştir.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin ortaya koydukları metaforlar içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve toplanan verileri açıklayabilecek ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına

ilişkin algılarını metaforlar yoluyla belirleme aşamasında öncelikle, öğrencilerden alınan formlar ayrıntılı olarak okunmuş ve vatan kavramına ilişkin belirgin metafor ifade etmeyen ve boş bırakılan formlar araştırma dışında tutulmuştur. Yapılan incelemeler neticesinde, 227 formdan 30'u geçersiz kabul edilerek 197 form araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada toplam 64 metafor üretilmiş ve üretilen metaforlar alfabetik olarak listelenmiştir. Ayrıca araştırmada birbiriyle ilişki kodlar bir araya getirilmiş ve kodlardan oluşan bölümlerin kavramsal olarak ifade ettiği anlamlar temalandırılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için araştırmacı dışında belirlenen metaforlar ve bunlara dayalı olarak oluşturulan tema ve kategorilerin doğruluğunun tespit edilebilmesi için 2 öğretim üyesiyle paylaşılmış ve eşleştirme yapması istenmiştir. Alınan uzman görüşlerinden sonra uyuşmayan metaforlar tartışılmış ve tema ve kategorileri oluşturan metaforlara son biçimi verilmiştir. Yine araştırmada üretilen metaforlardan yola çıkarak oluşturulan kategorilerde yer alan metaforlara ilişkin öğrenci ifadelerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

BULGULAR

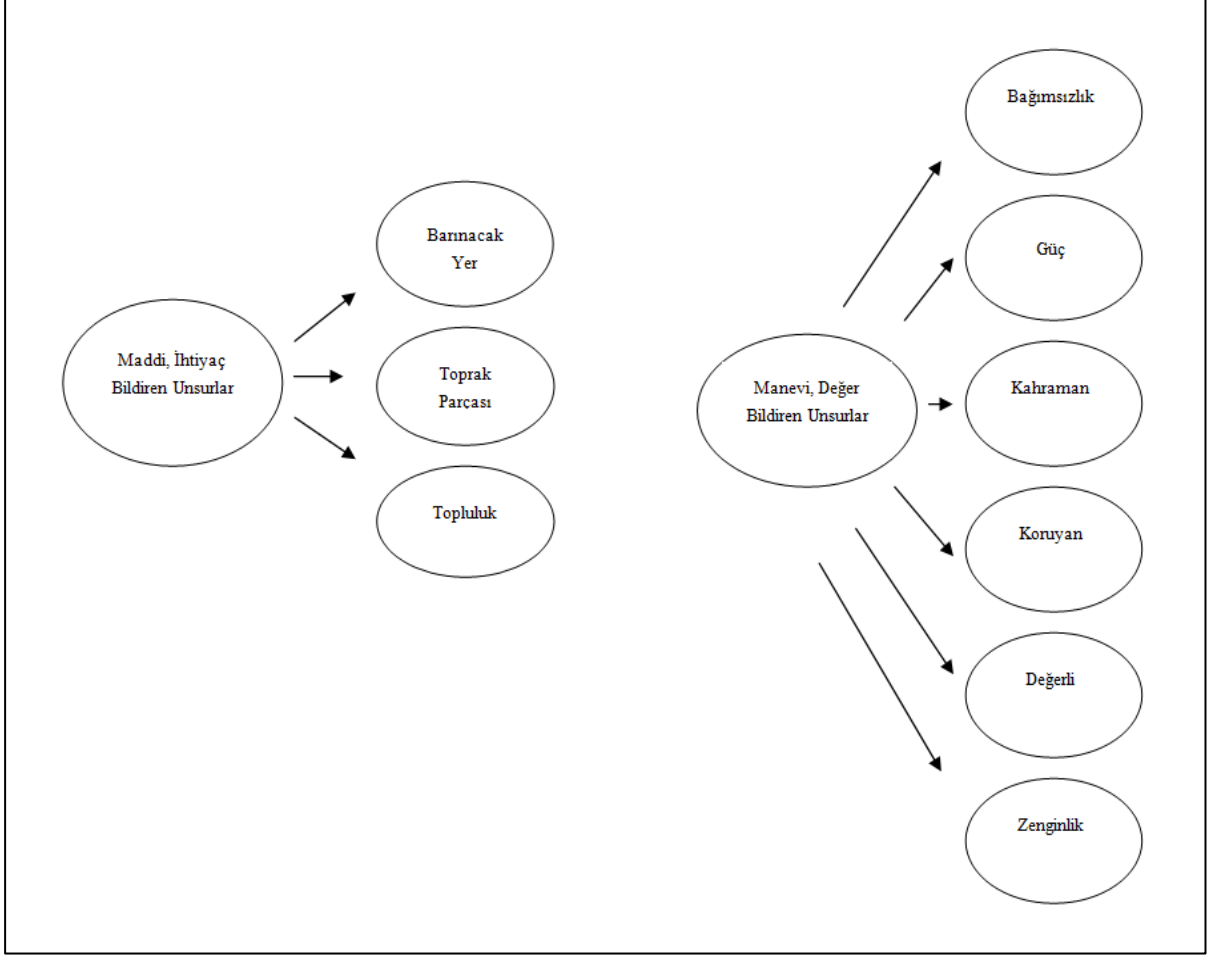
Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin vatan kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar öncelikle genel bir tabloda sunulmuş, daha sonra metaforlardan oluşan kategoriler verilerek öğrencilerin açıklamalarından alıntılar yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen metaforlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Vatan Kavramına Yükledikleri Metaforlar

No	Metafor	No	Metafor	No	Metafor	No	Metafor
1	Ağaç (8)	18	Çiçek (4)	34	İnci (1)	50	<u>Atatürk (12)</u>
2	<u>Aile (15)</u>	19	Çocuk (3)	35	Kale (2)	51	Nar (1)
3	<u>Anne (18)</u>	20	Demir (1)	36	K. Kutu (1)	52	Ö.H.Demir (1)
4	Anahtar (1)	21	Dünya (2)	37	Kalkan (3)	53	Öğretmen (2)
5	Arkadaş (1)	22	Ekmek (1)	38	<u>Kalp (10)</u>	54	Pırlanta (1)
6	Asker (4)	23	Elmas (2)	39	Kan (1)	55	S.Koruması (1)
7	Aslan (1)	24	Emanet (1)	40	Kaplan (1)	56	Silah (5)
8	Ayak (2)	25	<u>Ev (12)</u>	41	Kaplumbağa (1)	57	Su (5)
9	Baba (8)	26	F. Sekin (1)	42	Kardeş (1)	58	Şehit (4)
10	Bacak (1)	27	Fidan (1)	43	Karınca (3)	59	Telefon (1)
11	Barınak (1)	28	Gemi (1)	44	Kartal (1)	60	Toprak (8)
12	<u>Bayrak(17)</u>	29	Gökyüzü (2)	45	Kiraz Ağacı (1)	61	Yaşam Ağacı (1)
13	Beyin (1)	30	G.tarlası (1)	46	Kitap (3)	62	Y. Duvar (1)
14	Cennet (2)	31	Güneş (5)	47	Koç (1)	63	Yıldız (1)
16	Cephe (1)	32	Güvrcin (1)	48	Kuş Sürüsü (1)	64	Yuva (1)
17	Çarşaf (1)	33	Işın (1)	49	Kütüphane (1)		

Tablo 2'ye göre öğrencilerin vatan kavramına ilişkin 64 geçerli metafor ürettikleri görülmektedir. Alfabetik sıra gözetilerek hazırlanan bu metaforlardan bazıları (aile f=15, anne

f=18, bayrak f=17, ev f=12, kalp f=10, M. Kemal Atatürk f=12) birden fazla öğrenci tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerin ürettikleri metaforlar incelendiğinde daha çok vatan kavramının manevi özelliklerine ilişkin metaforlar ürettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda ortaya çıkan tema ve kategoriler Şekil 1'deki gibidir.

Şekil 1. Vatan Kavramına İlişkin Oluşan Tema ve Kategoriler

Şekil 1'de görüldüğü gibi öğrencilerin vatan kavramına ilişkin ürettikleri metaforlardan yola çıkılarak oluşturulan tema ve kategoriler: "Maddi, İhtiyaç Bildiren Unsurlar: Barınacak Yer, Toprak Parçası, Topluluk" ve "Manevi Değer Bildiren Unsurlar: Bağımsızlık, Güç, Kahraman, Koruyan, Değerli, Zenginlik" olarak sınıflandırılmaktadır.

Öğrencilerin Vatan Kavramına İlişkin Yükledikleri Metaforlara İlişkin Temalar

1. Maddi, İhtiyaç Bildiren Unsurlar

1.1 Barınacak Yer

Öğrencilerin vatan kavramına ilişkin belirtmiş oldukları metaforlardan ilki "*Barınacak Yer*" olarak sınıflandırılmıştır. "*Barınacak Yer*" kategorisi altında belirtilen metaforlar sırasıyla "ev (f:12), barınak (f:1) ve yuva (f:1) şeklindedir. İlgili metaforlara örnek olabilecek doğrudan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

OÖ_84. *Vatan bana göre evimiz gibidir; çünkü evimiz olmasa nasıl dışarıda kalırsak vatanımızı koruyamazsak da vatanımız elimizden gider. Sonra pişman oluruz ama iş isten geçmiş olur.*

OÖ_80. *Vatan benim için hayvanları ve insanları koruyan bir barınak gibidir; çünkü onu koruyarak mutlu ve mesut olabiliriz.*

OÖ_167. *Vatan benim için sıcak bir yuva gibidir; çünkü yuvam olmadan da vatanım olmadan da yaşayamam.*

1.2 Toprak Parçası

Öğrencilerin belirttikleri metaforlar doğrultusunda oluşturulan kategorilerden ikincisi "*Toprak Parçası*" dır. Öğrencilerin, vatan kavramını toprak parçası olarak nitelendirmesine neden olan metaforlar sırasıyla "ayak (f:2), bacak (f:1), çarşaf (f:1), gemi (f:1) ve kaplumbağa (f:1)" şeklindedir. Aşağıda öğrencilerin belirttikleri metaforlara ilişkin doğrudan alıntılar yer almaktadır.

OÖ_219. *Vatan ayak gibidir; çünkü nasıl bir insan ayakları olmadan yürüyemezse ve ayakları bedenini taşırsa, vatanımızda bizi o şekilde taşımaktadır.*

OÖ_89. *Vatan benim için bacak gibidir; çünkü nasıl insanın bacakları tüm vücudunu taşıyorsa vatanımızda bizi aynı şekilde taşır.*

OÖ_139. *Vatan çarşaf gibidir; çünkü çarşaf gibi uçsuz bucaksız topraklarıyla üzerinde birçok şey barındırıyor.*

OÖ_70. *Vatan benim için gemi gibidir; çünkü gemi gibi insanları ve her şeyi içinde taşımaktadır.*

OÖ_60. *Vatan kaplumbağa gibidir; çünkü kendi kendini ve bizi taşımaktadır.*

1.3 Topluluk

Öğrencilerin vatan kavramı hakkında oluşturdukları metaforlardan bir kısmı "*Topluluk*" kategorisi altında toplanmıştır. Bu kategori altında öğrencilerin en çok kullandıkları metaforlar sırasıyla "aile (f:15), ağaç (f:8), karınca (f:3), kitap (f:3), anahtarlık (f:1), kuş sürüsü (f:1), kalem kutu (f:1), nar (f:1)" şeklindedir. Belirtilen metaforlara ilişkin örnek olabilecek doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

OÖ_152. *Vatan aile gibidir; çünkü bir kişinin başına bir şey gelince aile çabalar. Vatan da benim için öyledir.*

OÖ_117. *Vatan benim için ağaç gibidir; çünkü vatan ağaç, biz dallarıyız. Ağacın bir dalını kesersek o dal yok olur. Ağacın kökü ve dalları nasıl birbirine muhtaçsa biz de vatanımıza öyle muhtacız.*

OÖ_50. *Vatan karınca gibidir; çünkü karıncalar nasıl birlikte hareket ederse bizde vatanımızda birlikte hareket ediyoruz.*

OÖ_221. *Vatan bence kitap gibidir; çünkü nasıl kitabın içinde birçok bilgi varsa vatanımızda birçok zenginlikle doludur. Kitapların bilgileri topladığı gibi vatanımızda bizi toplar.*

OÖ_210. *Vatan benim için anahtarlık gibidir; çünkü anahtarlığın anahtarları topladığı gibi vatanımız da bizi toplar.*

OÖ_151. *Vatan bence kuş sürüsü gibidir; çünkü kuş sürüsünün birlikte hareket edip ayrılmaması gibi biz de vatanımızdan ayrılmayız.*

OÖ_64. *Vatan bence kalem kutusu gibidir; çünkü kalem kutu kalemleri saklayıp onları koruyor ve kalemleri bir arada topluyor. Ben o yüzden vatanımızı kalem kutuya benzetiyorum.*

OÖ_122. *Vatan bir nar gibidir; çünkü bir sürü insandan oluşup tek yürek olur. Narda vatanda çok zor ayrılır.*

2. Manevi Değer Bildiren Unsurlar

2.1 Bağımsızlık

Öğrencilerin ifade ettikleri metaforlar doğrultusunda oluşturulan kategorilerden bir diğeri "*Bağımsızlık*" tır. Bağımsızlık kategorisini açıklayan metaforlar "bayrak (f:17), şehit (f:4), emanet (f:1), güvercin (f:1)" olmak üzere dört tanedir. Aşağıda, ilgili metaforlara ilişkin örnek olabilecek doğrudan alıntılar yer almaktadır.

OÖ_97. *Vatan bir bayrak gibidir; çünkü bayrağımız da vatanımız da bağımsızlığın simgesidir.*

OÖ_135. *Vatan benim için şehitlerimiz gibidir; çünkü şu an bir bağımsızlığa, bir vatana sahipsek bu onların sayesinde. İnsan aç susuz yaşayabilir ama vatansız asla yaşayamaz.*

OÖ_223. *Vatan benim için emanet gibidir; çünkü nasıl biz arkadaşımızdan ödünç bir elbise aldığımızda onu emanet olarak görür ve sahip çıkarsak vatanımızı da aynı şekilde korumalı ve bağımsızlığımıza sahip çıkmalıyız.*

OÖ_130. *Vatan güvercin gibidir; çünkü güvercin de vatanımız da benim için barışın ve bağımsızlığın simgesidir.*

2.2 Güç

Vatan kavramına ilişkin belirtilen metaforlardan bir diğeri "*Güç*" kategorisi altında toplanmıştır. Bu kategori altında ifade edilen metaforlar sırasıyla "silah (f:5), asker (f:4), kalkan (f:3), kale (f:2), aslan (f:1), fidan (f:1), demir (f:1), kartal (f:1), kaplan (f:1), kiraz ağacı (f:1), koç (f:1), saray koruması (f:1), yıkılmaz duvar (f:1)" şeklindedir. Belirtilen metaforlara ilişkin doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

OÖ_48. *Vatan silah gibidir; çünkü her an her saniye tetiktedir. Bizi yani dünyayı korumaya çalışmaktadır. Vatanımız bölünürse dünya ve içindeki insanların hali çok kötü olur.*

OÖ_150. *Vatan bence asker gibidir; çünkü vatanda askerlerimiz gibi bizi korumaktadır.*

OÖ_22. *Vatan çelik kalkan gibidir; çünkü çelik kalkan, kullanan kişiyi dışardan gelen darbelere karşı kendini korur. O yüzden vatanımızı çelik kalkana benzetiyorum. Dışardan gelen kötülöklere karşı bizi koruyor.*

OÖ_74. *Vatan kale gibidir; çünkü kalenin içinde olduğun sürece kimse sana zarar veremez. Kaleden çıktığında hayatın tehlikeye girer. Bunun için vatan kale gibidir.*

OÖ_58. *Vatan aslan gibidir; çünkü aslan nasıl kendini ve ormanı koruyorsa vatanda bizi ve kendilerini öyle korur.*

OÖ_227. *Vatan bana göre kiraz ağacı gibidir; çünkü kirazın içinde nasıl kurtlar girip içten içe yiyorlarsa bizim vatanımızı da düşman gibi içten içe fethediyorlar. Ama biz o kirazları ayırıyoruz.*

OÖ_138. *Vatan fidan gibidir; çünkü nasıl fidan zorluklar içinde büyürse vatanımızda birçok olaya birçok zorluğa katlanır.*

OÖ_116. *Vatan demir gibidir; çünkü kötü kullanırsak paslanır ama iyi kullanırsak kolay paslanmaz.*

OÖ_153. *Vatan bence kartal gibidir; çünkü her zaman yüksekteyiz hep cesuruz ve özgürüz.*

OÖ_68. *Vatan kaplan gibidir; çünkü kaplan ailesini; ormanını ve kendisini korur. Kaplan nasıl ormanların kralıysa vatanda bizim kralımızdır.*

OÖ_207. *Vatan kiraz ağacı gibidir; çünkü kirazın içinde nasıl kurtlar girip içten içe yiyorlarsa bizim vatanımızı da düşman gibi içten içe fethediyor. Ama biz o kirazdaki kurtları ayırıyoruz.*

OÖ_8. *Vatan benim için koç gibidir; çünkü vatanımızda yaşayan çok sayıda asker ve insan olduğu için vatanımız koç gibi çok güçlüdür.*

OÖ_56. *Vatan saray koruması gibidir; çünkü bizi saray koruması gibi muhafaza eder.*

OÖ_163. *Vatan benim için yıkılmayan bir duvar gibidir; çünkü her ikisi de yıkılmaz.*

2.3 Kahraman

Öğrencilerin belirttikleri metaforlar doğrultusunda oluşturulan kategorilerden bir diğeri "Kahraman" dır. Kahraman kategorisi açıklayan metaforlar "Fethi Sekin (f:1), Mustafa Kemal Atatürk (f:12), Ömer Halis Demir" (f:1) olmak üzere üç tanedir. Aşağıda, ilgili metaforlara ilişkin örnek olabilecek doğrudan alıntı yer almaktadır.

OÖ_44. *Vatan Fethi Sekin gibidir; çünkü onların bizi koruduğu gibi vatan da bizi korur.*

OÖ_155. *Vatan benim için Atatürk gibidir; çünkü Atatürk vatanımız için canını hiçe saydı.*

OÖ_2. *Vatan bana göre Ömer Halis Demir gibidir; çünkü kendini feda ederek binlerce insanı kurtardı.*

2.4 Koruyan

Vatan kavramına ilişkin belirtilen metaforlardan bir diğeri "Koruyan" kategorisi altında toplanmıştır. Bu kategori altında ifade edilen metaforlar sırasıyla "anne (f:18), baba (f:8), çocuk (f:3), öğretmen (f:2), kardeş (f:1), arkadaş (f:1)" şeklindedir. Belirtilen metaforlara ilişkin örnek olabilecek doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

OÖ_33. *Vatan bence annem gibidir; çünkü koruyucu melek gibi bizi kötülüklerden korumaktadır.*

OÖ_82. *Vatan benim için baba gibidir; çünkü ne zaman evde babam olmasa yalnız ve eksik hissederim. Vatani baban gibi hisset ve onu koru.*

OÖ_24. *Vatan bana göre çocuk gibidir; çünkü her aile çocuğuna özenli bir şekilde bakar, korur, canını verir. Bu yüzden vatani çocuğa benzetiyorum. Onun için her şeyi göze alırım, onu korurum, doyururum, onun için canımı veririm.*

OÖ_47. *Vatan öğretmenlerimiz gibidir; çünkü öğretmenlerimizde aynı vatanımız gibi sevgiye ve saygıya layık kişilerdir. Hem ben vatanımı seviyorum hem de bana bu yaşa kadar okuma yazma öğreten hocalarımı.*

OÖ_129. *Vatan kardeş gibidir; çünkü darbenin olduğu gün sanki o şehitler senin kardeşin ve kardeşinin başına kötü bir şey gelmiş gibi birbirini korudu.*

OÖ_86. *Vatan arkadaş gibidir; çünkü arkadaşlarımız arasında nasıl birlik varsa vatanımızda da öyledir. Eğer birlik ve beraberlik bozulursa vatanın içindeki iç meseleler dışarıya yansır ve vatan tehlikeye girer.*

2.5 Değerli

Öğrencilerin oluşturdukları metaforlardan bir diğeri "Değerli" kategorisi altında gruplandırılmıştır. Değerli kategorisini oluşturan metaforlar sırasıyla "güneş (f:5), dünya (f:2), elmas (f:2), ekmek (f:1), gül tarlası (f:1), inci tanesi (f:1), pırlanta (f:1), yıldız (f:1)" şeklindedir. Belirtilen metaforlara ilişkin örnek olabilecek doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir:

OÖ_212. *Vatan bence tek olan güneş gibidir; çünkü güneş de vatan da bana göre parlamakta ve bize ışık olmaktadır.*

OÖ_197. *Vatan bana göre dünya gibidir; çünkü dünya benim için ne kadar değerliyse vatanım da benim için o kadar değerlidir.*

OÖ_189. *Vatan elmas gibidir; çünkü vatanımız da en az bir elmas kadar değerlidir.*

OÖ_79. *Vatan ekmek gibidir; çünkü açıkta kalırsa küflenir, kötü olur. Vatan da böyledir. Eğer vatani asker ve polisler korumazsa vatanda birlik ve beraberlik bozulur.*

OÖ_218. *Vatan benim için gül tarlası gibidir; çünkü benim vatanım değerini bilene ve ona sahip çıkana çok iyi lâkin değerini bilmeyip onu sahipsiz bırakana kötüdür.*

OÖ_66. *Vatan inci gibidir; çünkü vatanımız bir inci tanesi kadar narin ve güçlüdür. Her olaya karşı dayanıklıdır.*

OÖ_137. *Vatan pırlanta gibidir; çünkü pırlanta nasıl saf, temiz ve değerliyse vatanım da öyledir.*

OÖ_41. *Vatan bana göre yıldız gibidir; çünkü yıldız gibi parlak olduğu ve bize yol gösterdiği için ben vatani yıldıza benzetiyorum.*

2.6 Zenginlik

Öğrencilerin belirttikleri metaforlar doğrultusunda oluşturulan kategorilerden bir diğeri "Zenginlik"tir. Zenginlik kategorisini açıklayan metaforlar sırasıyla "çiçek (f:4), cennet (f:2) ve şarkı (f:1)" olarak sıralanabilir. Aşağıda öğrencilerin belirttikleri metaforlara ilişkin doğrudan alıntılar yer almaktadır.

OÖ_214. *Vatan çiçek gibidir; çünkü çiçeğe baktığımızda çiçek açar güzelleşir. Vatan da benim için öyledir. Çiçek gibi vatanımıza bakmazsak solar yaşanmaz bir hal alır.*

OÖ_42. *Vatan benim için cennet gibidir; çünkü her ikisinde de her şey ayaklarımın altında.*

OÖ_191. *Vatan benim için şarkı gibidir; çünkü nasıl mutlu, hüzünlü çeşit çeşit şarkılarımız varsa vatan toprağının da her karışı farklı farklıdır.*

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin algılarını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada toplam 64 geçerli metafor üretildiği görülmüştür. Öğrencilerin ürettikleri metaforlarda vatan kavramının değişik yönlerine vurgu yaptıkları, vatanın maddi ve manevi

özelliklerine değindikleri ve üretilen metaforların tamamının olumlu nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde Gömleksiz ve Cüro (2011) ve Gömleksiz ve Öner (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da öğrencilerin vatan kavramına ilişkin algı ve tutumlarının olumlu yönde olduğu görülmektedir.

Araştırma bulgularına göre öğrenciler tarafından üretilen metaforlar "Barınacak Yer", "Toprak Parçası", "Topluluk", "Bağımsızlık", "Güç", "Kahraman", "Koruyan", "Değerli" ve "Zenginlik" olmak üzere dokuz farklı boyutta ve bu boyutlar "Maddi, İhtiyaç Bildiren Unsurlar" ve "Manevi, Değer Bildiren Unsurlar" olmak üzere iki tema altında toplanmıştır. Öğrenciler "Maddi, İhtiyaç Bildiren Unsurlar" teması altında vatani daha çok kendilerini koruyan "Barınacak Yer"; üstünde yaşadıkları "Toprak Parçası" ve bu topraklarda yaşayan insanların oluşturduğu "Topluluk" olarak ifade etmişlerdir. "Manevi Değer Bildiren Unsurlar" teması altında ise vatanın çeşitli özelliklerine değinen öğrencilerin bayrak, şehit gibi ifadeleri "Bağımsızlık"; köklü bir devleti simgeleyen çınar ağacı, yıkılmaz duvar, asker, silah gibi ifadeleri "Güç"; devletin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve kendi canları pahasına birçok insanı kurtaran Fethi Sekin, Ömer Halis Demir gibi ifadeleri "Kahraman"; anne, baba öğretmen gibi ifadeleri "Koruyan"; pırlanta, güneş, elmas gibi ifadeleri "Değerli" ve son olarak cennet, çiçek ve şarkı ifadeleri ise "Zenginlik" kategorisi altında toplanmıştır.

Araştırma "maddi, ihtiyaç bildiren unsurlar" teması altında öğrencilerin en çok vatani aile ve eve benzetmesi dikkat çekmektedir. Öğrenciler vatani barınacak yer ve topluluk olarak görmekte ve bunu, en çok "ev" ve "aile" metaforlarıyla belirtmektedir. Bu metaforu çok yinelemelerinin nedenini ise vatanın kendilerini dışardaki kötülüklerden koruması ve onlara kol kanat germesi olarak ifade etmektedirler. Bu metaforlar ortaokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin vatan kavramına ilişkin algısını belirlemeyi amaçlayan diğer araştırmalarla (Gömleksiz ve Öner, 2016; Özkan ve Taşkın, 2014) benzerlik göstermektedir. Yine araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin vatani anne, baba, kardeş arkadaş benzetmelerle açıklamaya çalışmaları topluluk teması altında toplanmıştır. Araştırmanın bu sonucu vatani, topluluk ve bir milletin savaşta bulunduğu yer olarak açıklayan Ulusoy ve Erkuş (2015)'in araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Bir diğer tema olan manevi değer bildiren unsurlar teması altında öğrenciler tarafından oluşturulan kategoriler "Bağımsızlık", "Güç", "Kahraman", "Koruyan", "Değerli" ve "Zenginlik" olarak sıralanmaktadır. Öner (2008) vatani, milleti geçmişin anılarıyla besleyen, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan coğrafi mekân olarak nitelendirirken, Üstel (2004) vatanın vatan niteliği taşıyabilmesi için bazı değerlere sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Her iki araştırmada da ortak olarak vatanın manevi ihtiyaç boyutuna değinilmektedir. Araştırma bu yönüyle ifade edilen tanımlamalarla paralellik göstermektedir.

Araştırmada "manevi, değer bildiren unsurlar" teması altında öğrencilerin en çok bayrak ve Mustafa Kemal Atatürk'ü yinedikleri görülmektedir. Benzer şekilde Türkcan ve Bozkurt (2015) tarafından gerçekleştirilen "İlkokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Bağlamında Kimlik, Kültür ve Yurttaşlık Algıları" isimli çalışmasında öğrencilerin yurttaşlık kavramını bir yere ait olma olarak tanımladıkları ve Türk Bayrağı simgesiyle şemalandırdıkları görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular bağlamında aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Öğrencilerin vatan kavramına ilişkin algısı farklı yöntemler kullanılarak daha bütüncül ve kapsamlı çalışmalar elde edilebilir.

- Öğrencilerin vatan kavramına ilişkin algılarının nedenleri araştırılarak bu konuda planlamalar yapılabilir.
- Değerler eğitimi kapsamında vatan sevgisi konulu farklı etkinlikler (gezi, proje, yarışma vb.) yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Arık, R. O. (1983). *Coğrafyadan vatana*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bayır, Ö. G., Köse, Ç. T. ve Deveci H. (2016). Sınıf öğretmenleri adaylarına göre ilkokullarda değer eğitimi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(3), 317-339.
- Bota, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African Journal of Education*. (29), 431-444.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational research: Planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research*. New Jersey: Pearson Education.
- Çancı, H. (2008). Değişmeyen boyutları bağlamında milliyetçiliğe teorik ve kavramsal bir bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 105-116.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve öğretmen metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 269-183.
- Çiftci, T. ve Dikmenli Y. (2016). Üniversite öğrencilerinin vatan algısı ve geçmişe dönük değişimi. *Electronic Turkish Studies*, 11(3), 847-860.
- Elban, M. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin vatanseverlik tutumları: Ankara ili Kazan ilçesi örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (35), 451-462.
- Ersoy, A.F. ve Öztürk, F. (2015). Bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı. *İlköğretim Online*, 14(3), 974-992.
- Girmen, P. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Gömlüksiz, M. N. ve Öner, Ü. (2016). Ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin metaforik algıları. *Electronic Turkish Studies*, 11(2), 1409-1420.
- Gömlüksiz, N, M. ve Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- İnan, S. (2014). *Sosyal bilgiler eğitimi: nedir, ne zaman ve neden? Sosyal bilgiler eğitimine giriş*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Merey, Z., Karatekin, K. ve Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: karşılaştırmalı bir çalışma, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3). 795-821.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB Yayıncılık.
- Öner, N. (2008). *Millî zihniyet ve millî birlik*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özkan, R. ve Taşkın, M, A. (2014). İlköğretim öğrencilerinin vatan olgusuna ilişkin algılarının belirlenmesi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, (17), 889-906.
- Patton, M. Q. (1997). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury park, CA: Sage.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A.Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler eğitimi içinde* (1-19). Ankara: Pegem Akademi.

- Selçuk, A. (2012). *İlköğretim Türkçe sözlük*. Konya: Karatay Yayıncılık.
- Şarşembiyeva, T. (2015). Kırgızistan'da "vatanseverlik" algısı üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 175-185.
- Türkcan, B. ve Bozkurt, M. (2015). İlkokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi bağlamında kimlik, kültür ve yurttaşlık algıları. *Turkish Studies*, 10(11), 1501-1526.
- Ulusoy, K. ve Erkuş, B. (2015). Sosyal bilgiler dördüncü sınıf ders programındaki tarih konuları ile ilgili kavramlara ilişkin öğrenci algıları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (5), 147-158.
- Üstel, F. (2004). *Makbul vatandaş'ın peşinde: II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Waghid, Y. (2009). Patriotism and democratic citizenship education in South Africa: On the (im) possibility of reconciliation and nation building. *Educational Philosophy and Theory*, 41(4), 399-409.
- Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010). Yurtseverlik eğitimi: Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 649-666.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.